

Napis ovaj nije bilo lako pročitati, jer su njeka slova sasvim izlizana. Evo ga pročitana: *Bono r(ei) p(ublicae) nato d(omino) Fl(a-vio) Cl(audio) Juliaño (c)um max(imo) triumf(o) semp(er) aug(usto) ob deleta vitia temporum preteritorum.*

Poslije D na kraju prvoga redka možda je bio i N za rieč *nostro*, ono VMMAX u trećem redku stoji tako, da pred njim nije moglo biti nijednoga slova. Ako se pako početak rieči . . vm ima potražiti na kraju drugoga redka, tuj bi bilo dosta mjesta, da se može i drugčije dopuniti, nego što sam malo prije. Moglo bi se čitati *(omni)um max(imo) triumf(atori)*. Nego mi se ono prvo čini priličnije. Od konačna dva slova petoga redka jedva je što vidjeti.

Napis ovaj širok je 48.5 cm. (duljina trećega redka), dug 41 cm. Ne sumnjam da je nadjen u Osieku.

Vidjeli su ovaj stup lani g. prof. Ljubić, ravnatelj zem. muzeja u Zagrebu, i prof. A. Domaszewski iz Heidelberga, koji mu je i napise snimio.

U Osieku, 3. siečnja 1889.

Ferdo Miler.

K r i t i k a.

(Nastavak i konac. Vidi str. 117. Viestnika 1888.).

Nastavlja g. J. Ali pri uporabi preporodnog graditeljstva Dalmatinci izkazivahu vazda svoju staru izvornost i upotrebljavahu ju onom slobodom, koja je bila svojstvena staroj gotičkoj umjetnosti, koja je bila zaisto daleko od toga da se sužanjski pokori formuli, koju zahtjevahu i najstrožiji majstori klasičnog preporoda. Dalmatinski preporod eklektičan je od početka do svrhe. Ta sloboda sloga i nedostatak konvencionalnijeh uza čine doduše zlamenitijem proučavanje graditeljstva u Dalmaciji nama graditeljima zemanu, koji po svojijem okolnostima hoćeš nećeš treba da bude eklektičan.

Drugi glasoviti dalmatinski graditelj suvremenik Jurja Matejevića bijaše Lucijan Laurana Vranski. Treći kojega djela naliče Jurjevima, bijaše Andrija Aleksi iz Drača u Arbaniji.

Još će g. Jackson: Umjetnost preporoda u Dalmaciji nastavi svoj put kako bijaše započela slobodna veriga studenijeh kalupa. Nerazvi se nikada kao u Italiji u čistom slogu Palladijevu. U svoj pokrajini jedva ćeš naići na kakav primjer tog studenog i strogog graditeljstva; od početka do svrhe ostojalo je u njoj nešto od one divlje slobode i veselosti gotičke umjetnosti, dokle svršetkom XVII. vijeka pade od jednom u baroko, u kojem joj se ugasi život i ljepota, a graditeljstvo kao umjetnost prestade da žive!

Pri svrsi javlja g. Jackson šljedećijem riječima glavnu namjeru svojega dopisa. „Ovaj pregled dalmatinskog graditeljstva nužno je samo obris, kojemu je svrha, da prizove pozornost graditelja na obilježja jedne umjetničke sredovječne škole, o kojoj nije niko drugi ništa znao osjem one nje-količine, koji su bili u toj zemlji“. Te bi riječi g. spisatelja bile opravdane, da jih bude upravo na same engleške graditelje, jer su Nijemcima po Eitelbergerovoj knjizi, koja je prvi put objelodanjena još 1861. god. bili od tada dosta dobro poznati najzlamenitiji sredovječni spomenici osjem Korčulanske katedrale, pa su oni i dobili kako zaslužuju osobito poglavje u Schnaase-ovoj opširnoj povijesti umjetnosti¹⁾.

Nastavlja g. Jackson: „Rimski ostanci Istre i Dalmacije bili su dobro opisani i naslikani, ali bijahu do sada zanemareni spomenici sredovječne umjetnosti, što su u tijem zemljama. Tješi nas nada, da smo dokazali e su dostojni bolje sreće, i da dalmatinska umjetnost zaslužuje posebno poglavje u povijesti sredovječnih slogova Evrope“. Zato se g. Jacksonu nije trebalo mučiti, jer je to prije njega učinio Nijemac Eitelberger, kako sam već spomenuo, a glavni strukovnjak Schnaase je i usvojio njegovu namisao. „Tu kao i u drugijem zemljam graditeljstvo je primilo osobite oblike, i uzelo je obilježja, koja se odlikuju; a to je proizvod narodne čudi (ali nipošto *latinske* već jugoslavenske op. rec.) i političkih okolnosti, koje doprinašaju k stvaranju narodnoga sloga, slična ali ipak različita od suvremenijeh slogova drugih naroda. Jer Dalmatinci i našljedujuć tugje primjere, nebijahu sužanjki prepisači, i mogu se hvaliti, da su bili izvorni u mnogo od onijeh stvari, koje su učinili. Njihovo dugo i vijerno prionuće k romaničkom graditeljstvu podaje osobito obilježje njihovijem djelima; i dođuše dok su se držali prostijeh oblika oblim lukom, koji su bili zabaceni u drugijem zemljama, napredovahu u tehničkoj vještini; usljed toga kašnja romanička rabota odlikuje se nježnošću i dočeranošću izradbe, koje žestoko oskaču pored surovijeg romaničkoga Francuske i Engleske. I slast sjeverne gotike, koja se osjeća u većem dijelu njihovog graditeljstva i koju smo istumačili uplivom ugarskog vladanja (a ja sam to pobio. op. rec.) druga je osobitost, koja razlikuje dalmatinsko graditeljstvo od onoga drugih krajeva u istoj zemlj. širini, i tolika da povećaje njezinu primamljivost za učenjake preko Alpa.“

Još piše g. Jackson, da su vezovi i posugje u crkvnijem riznicama predmet, na kojega bi se trebalo ustaviti.

Kao arhitekt g. Jackson baš je dostojno istaknuo zlamenitost našijeh dalmatinskih sredovječnih spomenika, premda je kao povjesničar bio zaveden na stranputice od strastvenijeh nam domaćijeh učenjaka, koji ni u znanstvenom istraživanju nemogu da zaborave svoju pripadnost takozvanoj autonomaškoj stranci.

Daj Bože, da bi ovaj Jacksonov dopis potaknuo domaće srpske i hrvacke povjesničare umjetnosti, da se srčanije prihvate ispitivanja tolikijeh graditeljskijeh spomenika, koji su nam vazda pred očima, a na koje nas ipak na našu sramotu, obično upozoruju inostrani istraživatelji!

U Korčuli o Ilijinštaku 1888.

Frano Radić.

¹⁾ Dr. Carl Schnaase. Geschichte der bildenden Künste. 8 svezaka.

D o p i s i.

✓ Žeravac kod Dervente, 5. listopada 1888. — Veleučeni gospodine! Baveći se iztraživanjem povjesti nekadanje banovine „Usore“, tu nedavno uputih se našom bosanskom željeznicom do starinske tvrđave i današnje varoši Doboja. Ko je rečenu tvrđju podigao na strmenitom hridu nad riekom Bosnom, povjestju se potvrditi ne može. Narod priča, da su ju sagradile dvie bogate sestre i uzorske plemićke *Doba* i *Boja*. Kad bi narod htio od njih štogod moliti, onda bi rekao: „Hajdemo do Dobe i Boje“. Pa sravnimo li sada ustmenu predaju sa jezikoslovljem, onda ćemo sbilja zaključiti, da se Dobjoj i prozvao od Dobe i Boje.

Dva kilometra i nekoliko koraka idući od Doboja sarajevskom cestom, spazih s desne strane cesti velik u naokrug zid. On je dugačak 500 koraka, debeo 2 metra. Narod to mjesto nazivlje *Stari Dobjoj*. Više Starog Doboja kod utoka Usore u Bosnu, imade *Crkveni brieg*. Niže njega nastanio se još 1878 god. neki Ante Zaglazda, nadcestar, rodom iz Desinjica kod Zagreba. Ovaj zakupi Crkveni brieg od muhamedanca Ibri Mujkića. Rušeći on Crkveni brieg, nadje 6 metara duboko u zemlji ploču nadgrobnicu, na četverokut dugu 139 cm., široku 60 cm., debelu 20 cm. Nadpis rimski, koj je na toj ploči, poslao sam Vam ga, a Vi ste ga izdali u *Viestniku* 1888 str. 80. Preporučih tom Hrvat, neka ploču ustupi muzeumu u Zagreb jal u Sarajevo; pa kako čuh, već ju je politička oblast, po mojoj želji i naputku, odposlala u Sarajevo. Još je isti Hrvat našao dobro pečeni opeka sa križom na sriedi, na četverokut, dugih i širokih po 13 cm., debelih za palac ljudski; onda dvie zdjelice pečene od zemlje, široke u okrug po 17 cm., duboke po 6 cm., debele po 3 cm.; jedan komadić kao dlan, na vršici provrćen, da se može za konop objesiti.

Ja nikako ne bih rekao, da je spomenuti Crkveni brieg samo zid crkve, nego bih ja po izgledu Crkvenog briega rekao, da je tudjer prije bila starinska utvrda, koja je štitila od jugo-zapada stari Dobjoj. U tvrdji je od iztoka bila kapela, a u njoj su opet bile grobnice za velikaše i vladare banovine *Usore*. Zid je u naokrug te utvrde od istoka k zapadu dugačak 116 koraka, debeo 2 metra; od zapada k jugu dugačak je 270 koraka, debeo 8 metara.

O. J. Dobroslav Božić.

U Korčuli 1. studena 1888.¹⁾ — Daleko sah't hoda od *Šćenice* put istoka je kod sela Lopoča *Čerovo Počivalo*²⁾. Tu je u sve do dvanaest starobosanskih stećaka. Spomenuto je greblje okrenuto s istoka put zapada, i tu se sada niko nekopa. Pobilježiti mi je s istočne strane sljedeće spomenike:

1. Ploča. Na njoj je u *viencu* krst ovoga oblika: . U vrh ploče je s lijeve strane udubljena kupa poput *saplaka*.

¹⁾ V. *Viestnik* 1888. str. 126.

²⁾ Na *Šćepan Krstu* kod *Šćenovoga Dola* je obilježje sasvijem primitivnijih starobosanskih spomenika.

2. Ploča na njoj je malen krst ovoga oblika: . Drugi je s desne: S lijeve je strane udubljena kupa. Ovi su znakovi uvrh ploče, te su okrenuti put zapada.

3. Golema ploča. Na njoj je štit (*targa*) u dnu ravan. Za štitom je s lijeve put desne sablja *krivalija*. Za pločom je uzdignut prelomljen krst, a na njemu krst oblika kao pod 1.

4. Ploča. Za njom je krst slabo ukresan. Na njemu je odignut vienac.

5. Ploča. Na njoj je udubljen golem krst kao pod 1, ali su mišice urezane izvana na kut.

6. Ploča. Na njoj je štit (*targa*) upravan u dnu. Za štitom je mač okrenut s desne put lijeve. Prama maču je raširena desna ruka, a povrh ruke je, s lijeve, krst kao pod 1.

7. Ogromna ploča. Na njoj je oskočeno ukresan u naravskoj veličini vitez okrenut put lijeve. Vitez je na nogama. Duga je nosa. Na ramenu mu je štit (*targa*) u dnu ravan, te junaka pokriva do koljena, a samo mu viri golem upravan mač. Vitez je gole glave. Za vitezom je polumjesec (oskočen) okrenut put juga, a povrh polumjeseca je roga zvijezda sa sedam zraka. U vrhu je povrh zvijezde ruža sa šest listaka.

8. Ploča. Na njoj je u naravskoj veličini vitez (oskočen) okrenut put lijeve. Objesio je o rame *targu* kako i spomenuti, a ispod štita mu se vidi dolama do koljena¹⁾, biva dosiže mu do čašice povrh lista. Preko štita je podignuo desnu ruku, te hoće, da trgne upravan mač. Gologlav je (kao i predjašnji) i šiljasta nosa. Za leđjima mu je (oskočen) polumjesec okrenut put lijeve. Ispod polumjeseca sa strane mu je roga ruža sa četiri lista, isto oskočena.

9. Golema ploča. Na njoj je udubljen golem krst kao pod br. 5. S desne mu je kupa (udubljena je).

Niže *Čerova Počivala* (kako sam kazao) prije je bilo selo *Pribjenovići*, a ovo je ovdje po svoj prilici bila *nekropola* i *baština* porodice *Pribjenovića*.

Iz *Pribjenovića* je do *Poljica* put zapada 1 s. hoda. Nasred sela je velika avlija, a u avliji *hram Sv. Jovana* i *crkva Sv. Nikole*. U avliju je ugrađeno starobosanskih spomenika, a tu je svega do šestnaest stećaka, ali su gotovo bez znakova, te je samo spomenuti (neka su slabo ukresani) sljedeće:

1. Ploča. Na njoj je porub poput užeta. Ugrađena je u avliju.

2. Ploča. Na njoj se jedva pozna štit, a za štitom upravan mač.

Ova je ploča ukresana i ulomljena.

3. Krst. Na njemu je ruža u viencu.

4. Obična ploča. Na njoj je krst. Sada je utonula u zemlju.

5. Prebijen stećak. Na njemu se pozna samo prednja strana od konja.

Ovdje se i dan današnji kopaju pravoslavni i obe su crkve pravoslavne.

¹⁾ Ovake dolame nose i dan današnji *Crnogorci* i *istočni Hercegovci*.

S Poljica je do Sedlara put zapada dobar s. hoda. U Sedlarima je *hram Sv. Ilija*, te je tu u sve šest starobosanskih spomenika bez znakov, a samo je spomenuti sljedeću ploču. Na njoj je oskočen krst kao pod 1. Nad krstom je oskočen polumjesec niz dole. Ovo je greblje položeno na ogromnoj predhist. gomili.

Ovdje se kopaju i dan današnji pravoslavni.

Iz Sedlara je do Zavale (červenoga vazilijanskoga manastjera) 2 s. hoda, sa Zavale do Ravnoga (katoličke župe) 2¹/₂ s., a iz Ravnoga do Hutova put sj.-zapada dobra 4 s. Niže Hutova (Hadži-begova grada) starobosanska je nekropola, a u njoj do blizu šestdeset spomenika u tri odjelka, t. j. s gornje strane ograde oko četrdeset i dva, u ogradi deset, a malo niže na *Karusovicama* osam. S gornje strane ograde okrenuti su stećci put sjevera. Opisati mi je sljedeće s istočne strane oko *crkvine*¹⁾:

1. Malen stećak. Na njemu je polumjesec uzgori.

2. Ploča. Na njoj je luk i tetiva. Ova je ploča neugladjena, a sada je razbijena.

3. Ploča poput stećka. Na njoj je polumjesec nizdoli, a naniže luk i striela obrnuta nizdoli put juga.

4. Ploča poput stećka na gomili.

5. Ploča. Istom je porubljena. Ugradjena je u medju.

6. Golema ploča. Ugradjena je. Oko poruba narešena je lišćem djeteline. Ovdje se kopaju i sada katolici.

U ogradi mi je opisati samo dva spomenika:

1. Ploča. Narešena je oko poruba *prućima* . Na njoj se jedva pozna krst oblika kao pod br. 1.

2. Ploča poput stećka. Nakićena je sa strane oko vrha kao prutanim mrežicom: .

Na *Karusovicama* mi je navesti sljedeće stećke:

1. Stećak u vrhu ravan. Podignut je na ploče. Radjen je arhitektonički. Na glavi su mu tri reda stupova skopčanijeh na tupi kut, pak sledi krst s vrha do dno spomenika. Stećak je takodjer urešen s donje i s gornje strane s pet redova stupova. Oko poruba je nakićen naokolo crtama kao *prućima*.

2. Golema ploča. Slabo je porubljena užetom.

3. Pregolema ploča. Urešena je arhitektonički sa strane s devet redova stupova, a povrh stupova opasana užetom. Tu je ukresano kolo od osmero čeljadi okrenuto put lieve, t. j. muškijeh i ženskijeh. Na glavi je osam redova stupova urešenijeh užetom, t. j. u vrhu opasanijeh. Tako je isto na nogama kao i na glavi. S gornje je strane kao i s donje, ali nema kola. Naokolo je urešena ploča u vrhu užetom, a tako i na gornjoj plohi. Ovo je sve osam ploča na predhist. gomili. U obće su stećci na Hutovu slabo ukresani i bez naresa, al su od prve dobi starobosanske nezavisnosti, te se po njima opaža velika materijalna sila i moć, jer tu dan današnji žive narod prvobitan i u velike siromašan.

¹⁾ Tu je bila crkva u sušici, te je dan današnji razvaljena, a narod je zove *crkvina*.

Ovgdje mi je točnije navesti stećke u Brsečinama (kod Dubrovnika) opisane god. 1881. (V. Viestnik IV. br. 1. 1882. str. 25), jer osobito zasjecaju u naše starine radi razvijenijih heraldičkih znakova, što ja prvi put nijesam spomenuo, no onako po debelu osjekao:

Ukraj sela Brsečina, navrh Debele Ljuti, u baštini je Miha Benka a) stećak u vrhu ravan. Dug je m. 1,85; širok m. 1,10; izvan zemlje visok m. 0,80. Naokolo je pri vrhu obrubljen užetom oko vrha a tako isto i na gornjoj plohi. Na gornjoj je plohi u vrhu četverokutan štit (*targa*). S desne je u vrhu nasječen u obliku polukruga, t. j. to je otvor za polaganje koplja. Za štitom je okomito upravan mač s jabukom na balčaku. Štit je razdijeljen nizdoli s lijeve put desne pasom poput užeta. U polju mu je s gornje strane zvijezda sa osam zraka, a u donjoj česti polja polumjesec uzgori. Sa strane ispod štita proviruje vodoravno s desne luk i tetiva. b) Izpod *Spasove crkve* ugrađena je okrnjena ploča u medji Pera Gjivovića. Na njoj je polumjesec nizdoli, a izpod njega zvijezda osmotraka. c) Uz rečenu je ploču druga okrnjena. Na njoj je četveronožna životinja šapama sa četiri pandže, izplažena jezika i repom zakovčanim poput pasa. d) Ploča okrnuta i ugrađena u medju kao i opisane. Na njoj je kolo od ženskih, al se samo razaznaju dvije čitave osobe, a treće glava. Ovgdje izpod *Spasove crkve* bila je *starobosansku nekropola* (baš od najstarijih), al su svi gotovo spomenici bili izrazbijani ovoga vieka. G. Fr. Radić u ovogodišnjoj „*Bosanskoj Buni*“ obširno i temeljito piše „*O spomenicima. Iz kojega su dobu i kojega li naroda grobni spomenici Crne Gore, Dalmacije, Bosne i Hercegovine, što ih naš narod zove stećcima, mramorima ili mašetima?*“

Osobito je zlamenita rasprava u br. 15. spomenutoga lista. U toj se raspravi Radić bavi bosanskijem grbom, te udara kritičkih zaključaka o postanku mu i njegovoj starini. Za rečeno pitanje sada upada stećak opisan pod a), jer je na njemu *polumjesec* i *zvijezda* kao heraldičan znak, a to se pozna po pasu, te dieli polje na *targih* na dvoje. Po obliku je štit ukresan pri svršetku XIII. v., a dakako svi su stećci u tako rečenoj *Dubrovačkoj Vlasti* veoma stari, jer su udarani, kad su one zemlje bile još pod *bosanskom Vladom*. Dalje se posebno g. Fr. R. bavi s bosanskijem grbom u *crkvi negdašnjega manastjera Oo. Benediktinaca u Lagu Mljeckomu*, te donša i nadpis, al isti ovako s popravkom glasi u *Viestniku* (br. III. i IV. 1887.):

D : O : M
HIC
REQVIESCIT FILIVS
TOMASCI REGIS
BOSNÆ

Do nade mi je, da će Radićeva rasprava biti ponapose štampana, a onda će mi biti do dužnosti, da obširnije pišem o *starobosanskijem spomenicima* u *Viestniku*, e da se tako s prostijeh opisa i navodaka nešto temeljita zaključki o našijem starinama. Štovanjem Vid Vuletić-V.

Razne viesti.

Umro počastni član našega hrv. arkeol. društva. — Tužnim srcem priobćujemo doglas, što nam poslalo kr. česko društvo znanosti u Pragu o smrti našega počastnoga člana *Josipa Jirečka*.

Královská česká společnost nauk podává žalostnou zprávu o úmrtí svého presidenta pana **Josefa Jirečka**, c. kr. ministra m. sl., majitele řádu železné koruny II. tř., poslance na sněmu království českého, býv. poslance na říšské radě, řádného členu a presidenta král. české společnosti nauk, mistopředsedy spolku „Svatobor“, členu výboru Musea království Českého a „Maticе České“, členu „Royal Historical Society“ v Londýně, akademie jihoslovanské, polské, uherské i četných jiných učených družstev, čestného měšťana mnohých měst českých atd.

Dokonal život vlasti své a vědám vroucně věnovaný dne 25. listopadu 1888 v 64. roce věku svého. V Praze, dne 26. listopadu 1888. Náměstek presidentův: *Dr. Karel rytíř Kořistka*. Hlavní tajemník: *Dr. Josef Kalousek*. — Viečna mu pamet!

Svečana sjednica jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 7. prosinca 1888. — U toj sjednici, pošto je gosp. Dr. Franjo Bački na mjesto bolealnoga akad. predajednika pročitaó svoju uvodnu besjedu, a akademički tajnik Dr. Petar Matković svoje izvješće o akademičkom radu za prošlu godinu 1888, akademik prof. Sime Ljubić pročita svoju razpravu o *hrvatskih novcih*, od koje priobćujemo sliedeći izvadak:

Ova razprava razdieljena je na šestnaest glava, naime: I. Literatura. II. Novci za narodne dinastije u Hrvatskoj. III. Po kom su pravu vojvode i bani hrvatski kovali svoj novac. IV. Kada su prvo kovani hrvatski novci srebrni. V. Vojvode i kraljevi hrvatski, koji su svoje novce kovali u Hrvatskoj za Hrvatsku. VI. Banovi hrvatski, koji su svoj vlastiti novac za Hrvatsku kovali. VII. Kovnice novaca u nas. VIII. U koje doba se kovao novac, i kako se izdavao. IX. O smjesi u hrvatskih novcih. X. Odkud se uzimala tvar za kovanje novaca. XI. Tip na hrvatskih novcih. XII. Vrati u nas kovanih novaca, i njihova imena. XIII. Kako se u nas u ono doba novac dielio i brojio. XIV. Banski novci u Ugarskoj. XV. Kad se prestalo kovati banski novac u Hrvatskoj. XVI. Bakreni novci hrvatski.

Kao što u obće do malo nazad jugoslavenska numismatika bijaše odveć malo poznata, tako i njen ogranak, t. j. hrvatska, još i danas leži u povoju. S toga i literatura o ovom predmetu jedva da spomena zaslužuje. Od naših bavili su se ponješto hrvatskimi novci P. Vitezović (Ritter), A. Krčelić i M. P. Katančić, ali su više snivali, nego li svjetla doprinieli, od tudjinaca: Kundmann, Joachim, Muratori, Palma, Pejačević, Schoenvisner, Mader, Appel, Weszerle, Rupp i Welzl, od kojih je jedini Rupp uvaženja vrijedan.

Do danas nije se ušlo u trag hrvatskim novcem iz doba hrvatske samostalnosti, izuzmeš li ona tri Serma hrv. vojvode u Srijemu; ali je teško vjerovati, da bez toga alem-kamena bijaše toli sjajna kruna Krešimirova. Ovo nam je pako iztaknuti, što do danas nije se ni jedan novčani fund

odkrio iz one dobe, al je lasno, da čega nema danas, bude s jutra. U koliko se zna, rabio je tada u nas strani, ponajviše bizantinski novac. Ovaj je novac rabio i za prvo doba zajedničke krune hrvatsko-ugarske. Ugarski novac nebijaše ni tada ni kašnje za dugo u porabi kod nas, kako dokazuju neizbrojne naše listine tja do petnaestoga stoljeća, gdje mu ni spomena nema

Prvi do sada poznati kovatelj hrvatskih novaca bijaše ugarsko-hrvatski kralj Mirko, koj ga kovati počeo, kad je kao hrvatski vojvoda Hrvatskom vladao (1184—1196). Pravo kovanja novca bijaše u Hrvatskoj prirodno a ne dozvoljeno ili od ma koga podijeljeno, jer se je tada Hrvatska samostalno vladala.

Kako nam sami novci potvrđuju, kovali su hrvatske novce sljedeći hrvatski vojvode i kraljevi, naime: Mirko kao vojvoda i kralj, Andrija II. kao vojvoda i kralj, Bela IV. kao vojvoda, Koloman drugi sin Bele IV. kao vojvoda, Bela IV. kao pravi kralj, Stjepan stariji sin Bele IV. kao vojvoda, Bela mlađji sin Bele IV. kao vojvoda, Stjepan V. kao kralj, Ladislav IV. kao kralj, Andrija III. kao kralj, Karlo Robert kao kralj i Ljudevit I. kao kralj.

Medju banovi, koji su kovali banski novac, prvi bijaše Stjepan ban, kašnje vojvoda, koj je kao alter ego kraljev vladao Hrvatskom od god. 1245—1259. Njegove dinare spominje Karlo Robert u povelji od 6. siečnja 1323. gdje hoće da se kuju dinari „ad pondus denariorum banalium antiquorum, quos Stephanus condam banus tempore domini Bele regis predecessoris nostri bone recordationis cudi fecerat“. Za njim kovao je banske novce Enrik ban, koj je vladao u Hrvatskoj od g. 1267—1270. Dvie godine kašnje kovao je svoje novce ban Roland, što nam potvrđuje njegova priepirka sa ostrogonskim nadbiskupom, koj zahtievaše desetinu od nameta, koj se utjerivao radi kovanja novoga novca (*lucrum camerae*). Kovao je banski novac za Karla Roberta Mihovil ban od g. 1324—1342. te su njegovi oni novci, na kojih su slova M—B ili B—M (*Michaelis bani* ili obratno). Napokon kovao je banski novac Mihailov nasljednik g. 1342 Nikola ban za Ljudevita I. Ovaj 11. stud. 1344 samo *de concensu et deliberacione universorum nobilium regni Sclavonie nobiscum existentium* poda u zakup na godinu dana pravo kovanja novca banskoga, te takovih novaca još danas ima.

Prva komora u Hrvatskoj ili kovnica banskih novaca bje podignuta od Stjepana bana i vojvode malo prije god. 1256, jer je te godine već obstojala. Sjelo njezino označuje se u listini Bele IV. od 16. prosinca 1256 pod imenom *camera de pueruch* (valjda Pukur u obsegu prepositure časanske). Ali do mala bje ta komora iz Pukruka premještena od istoga bana Stjepana u Zagreb, jer još g. 1265 dinari, koji su se u ovoj komori kovali, zovu se *Zagrabienses*. Zadnju viest o kovanju novca u Zagrebu pruža nam listina kraljice Marije od g. 1384.

Još prije nego u Zagrebu, kovali su se novci sasvim maleni u Spljetu, t. j. koncem XII. stoljeća. Spljetska kovnica prestala je kovati padom spljetskoga vojvode Hrvoja početkom XV. stoljeća.

I u Srijemu bijaše kovnica banskih novaca, vjerojatno u Mitrovici, i jedva da je mlađja od zagrebačke, pošto se spominje u listini Bele IV., a obstojala je još g. 1405.

Popisi papinskih sabirača desetine, koji počimaju g. 1317, spominju često banales ili grossos Veroucenses, Verecenses, Vercenses, t. j. kovani u Virovitici.

Tajna kovnica krivih mletačkih novaca nalazila se g. 1363 na Krku, a g. 1365 blizu Senja u području knezova Frankopana, ali su jih Mletčani utamaniti znali. I g. 1454 Martin knez senjski pokušao kovati krive mletačke novce, ali se do mala toga posla kaniti morao.

God. 1524 Ljudevit II. ovlasti biskupa bosanskoga Mihalja Kesereö i Ivana Zerechena, da zavedu kovnicu u Osijeku al čini se da kovali nisu. Ferdinand I. 18. studenoga 1529 podjeli pravo kovanja srebrnog novca grofu Nikoli Zrinjskomu u Gvozdanskom. Naš muzej ima jedan od takovih novaca (V. Viestnik 1886. 33.)

Dočim se u Ugarskoj kovao novac *a Pascha usque ad Pascha*, u Hrvatskoj se kovao *a festo s. Martini C. usque revolutionem eiusdem* (sc. anni). Ovdje se izlagao na javnih mjestih, te prodavao i izmjenjivao za stare. Namet za kovanje novog novca (*lucrum camerae*) u Hrvatskoj trajao je samo za nekoliko godina, dočim je u Ugarskoj Arpadovce i Anjuvince preživio.

U naredbah, kojima se odredjeljivalo kovanje novoga novca, opredjeljivala se u isto doba i smjesa ili liga pojedine marke sa izrazom: *tertia*, *quarta* itd. *combustionis*. Liga se djelila na 16 stupnjeva ili poluunca, te izraz *tertia combustionis* značio bi, da su novci imali $10\frac{2}{3}$ srebra, a $5\frac{1}{3}$ bakra; *quarta*, 12 dobroga a 4 gorega itd. Novci, koje je Stjepan ban oko g. 1255 kovao, bili su *octavae combustionis* t. j. imali su 14 dobroga a samo 2 gorega; dočim oni, koje je g. 1354 kovao Nikola ban, bili *quarta combustionis* te lošiji.

U koliko je poznato jedina srebrna ruda u Hrvatskoj bijaše u Gvozdanskom, a bakrena blizu Samobora, ali glavni materijal za kovanje pružali su novci van tečaja bačeni, te je strogo zabranjeno bilo zlato i srebro izvažati iz zemlje.

Obični tip na hrvatskih novcih jest sljedeći: U predku po sriedi je dvostruki krst, te do gornjega prekrsta desno polumjesec a lievo zvijezda, u uglovih gornjih donjega prekrsta po jedan cvietić od krina ili krstić ili na stalki okrugić, do donjega prekrsta u polju po jedno slovo s oboje strane sa znakom skratnice gori, ili po jedan okrugić, ili cviet od krina ili ptičica, a u donjih uglovih donjega prekrsta po jedno okrunjeno poprje. U zadku stoji po sriedi kuna jureća lievo a riedko desno medju dvie zvijezde, ili krunom gori a polumjesecom, u kom zvijezdica, doli. Slova u polju do donjega prekrsta znače bezdvojbena (rekli svi Pesty ovoga svieta što hoće) ime vojvode, kralja ili bana, a ništa drugo.

U listinah spominju se samo *denarii*, te ovi *ducales*, *usuales*, *prohisna*, *Zagrabienses* (*Grecenses*, *Misban*), *Syrmienses*, *Veroncenses*, *denarii Spalutinae monetae*, *Basciolini*; zatim *parvi denarii* ili *obuli* i *Bugatini*.

Marka od 8 unaca bjaše temeljem u brojenju novaca. Dielila se u nas u pet pensa, a svaka pensa u 40 dinara. Za Karla Roberta nastala je i u nas takova smutnja u brojenju, da se je u istom mjestu razno brojilo.

Dočim su Hrvati ugarski novac odlučno odbijali, banski novac sve veću si otvarao stazu u Ugarsku, tako da za Karla Roberta i ondje su ga svestrano primali i kovali.

Vjerojatno prestalo se kovati u Hrvatskoj za Ljudevita I., ali je naš novac rabio i nadalje i kod nas i u Ugarskoj dokle ga je bilo.

Hrvatska imala je i bakrenih novaca. Ovi nalice mal ne posvema u tipu a ravni su u veličini i skoro u težini običnim dinarom od srebra. Poznato nam je devet komada. Još jedna druga vrst hrv. bakrenih novaca ostaje nam od Bele IV. Ovi su veliki i krupni. Imaju s preda kraljevo poprsje sa BELA REX smeteno izraženo, a u zadku isti tip kao na hrv. srebrnih novcih istoga Bele.

Rimski nadpis iz Lešća. — Na str. 5--7 Viestnika od prošle godine 1888 naveli smo dva rimska nadpisa i jedan utarak trećega, sve nadjeno blizu Lešća u gornjoj krajini; a to po prepisu gosp. Jerka Pavelića ondješnjega učitelja. Malo kašnje putem Vis. kr. zem. Vlade ta dva nadpisa došla su ovamo, da ukrase već dosta liepu i važnu sbirku lapidarsku našega nar. muzeja. Imajući sada nadpise pred oči, osviedočili smo se, da je prvi nadpis točno objelodanjen bio; ali tako nemožemo reći o drugom, te ga ovdje sada, u koliko se točno može, iznova priobćujemo:

IMP · CAES
 CMES SIO
 QUI N T O
 TRAIANO
 DEC · PIO
 FELIC AVG

Rimski nadpis iz Bosne. — U rimskom nadpisu priobćenu na str. 100 br. 4. Viestnika 1888 podkrale su se dvie pogriješke, koje treba izpraviti. Medju D M u prvom redku nema piknje; a u drugom redku na kraju stoji VEE a ne VETE. Ono LIS od FILIS u sedmom redku leži na okviru, te se slabo pozna. Isti je nadpis objelodanio u *fac-similu* pop S. Trivković u br. 20 БОСАНСКЕ ВУДЕ (nepoznate nam. Ur.). V. V. V.

Starinski pečat s Pelješca. —

†
 M

Pečat je od tuči, te teži 355 grama. Promjer mu je $1\frac{1}{2}$ cm., a debljina $1\frac{3}{4}$ cm. U dnu je imao gvozdeni držak za prihvaćanje, al je sada strven gotovo do dna. Pečat je oskočen, biva slova su visoka 5 mm., te je služio, po svoj prilici, kao žig za drvene posude ili što slična. Nabavljen je na Pelješcu, te je sada u mojoj privatnoj sbirci. V. V. V.

Rimske starine u Bosni. — Narod priča, da je u selu *Tut-njevcu* (u bjelinskom kotaru, u Bosni) bila kula *Filip-Madžarina*. Dakako, tu je i dan današnji po njivi Stojana Šešljica dosta utaraka od *cigala*

i t. d., a u zemlji je zidine visoke do 30 cm. Tu je lani pokušao kopati g. Tomo Dragičević, te je našao nekoliko stvari, a po njima se može zaključiti, da je ondje bila rimska sgrada. Najprije je g. Dragičević pogodio na prostoriju poput dvorane, te je bila popodjena (kadrmana) ogromnom ciglom. Na ciglama nema nadpisa, a četverouglaste su, biva u stranama jim je po 60 cm., a debele su po 6 cm.

Na spomenutijem je opekama neka crtarija poput šare. Tu se je iskopao kamen, a na njemu slika, biva kao žensko čeljade, te mu je na lievom kraju bilo kao dvoje djece, t. j. jedno na lievoj sisi, a drugo malo odalje. Te su dvije sličice pokvarene, te se dobro nerazaznaju. Povrh slike je kamen odbijen, te je tu možda bio nadpis. Ploča je od nekog *bjelušca* kamena (možda od mramora), te kao, da je bila i dulja, jer rek bi, da je po prsima prepolovljena. Na slici je i nos odbijen. Kamen je po prilici težak klg. 38, a slika je visoka 25 cm. Opeke teže od $4\frac{1}{2}$ — $5\frac{1}{2}$ klg., te je na jednoj na čošci kao pisme ili šara, t. j. *motiv*.

Tu su se još našle tri sobe, te nijesu opekom pokadrmane, no nekakvom tvrdom zemljom kao *cimentkalkom*, pa ostaje ravno tlo kao caklo. Sgrada je bila široka 10 m., a dosad se je otkrilo duljine $11\frac{1}{2}$ m., te, po svoj prilici, nije ni bila dulja. Temelj je bio ukopan u zemlju do 1 m., a vanjski je zid debeo 70 cm., unutrašnji samo 50 cm. Tu je mnogo utaraka od cigala, al jih je malo celijeh, te rek bi, da je sgrada izgorjela, jer je tu dosta luga i ugljevlja. Priča Stojan Šešlić, da je tu bila golema dubrava (t. j. hrastovina), pa da je on one debele hrastove posjekao, al zemljišta nije u duboko krčio. Kaže uz ostalo isti, da je Krajljević Marko porobio kulu Filip-Madžarinu, pa je i zapalio. Ovgdje se je našlo, osim mnogobrojnih utaraka od opeka, dosta komadića od zemljenijeh posuda, komadića od stakla, kostiju od marve, te i ljudskijeh, pa i jedna ljudska lubanja, al se sva sdrobila. Tu se je našao komad *češlja od trunča*, pa i dva čavla dobro uzdržana. Bilješke mi je poslao isti vrli g. Tomo Dragičević, komu hvala kaonuti pravomu rodoljubu i na krasnu zauzimanju.

V. V. V.

Starinarsko Kninsko Društvo. — God. 1886, prigodom kopanja u *Biskupiji* da se ondješnje starinsko groblje obgradi, našlo se je više ulomaka narisa bezdvojbena iz dobe naše narodne samostalnosti; a malo kašnje za radnja željezničke pruge Severić-Knin iste godine na brežuljku *Kapitul* pokraj Knina bi izkopana sila starinskih predmeta iz iste dobe, naime uresa i ulomaka nadpisa, u kojih se spominju kralji i bani hrvatski. Ovaj znameniti događaj razpali srca ondješnjih rodoljuba, navlastito vrlo ga kninskoga nadžupnika O. L. Maruna i braću mu, i bude na priječac sastavljen odbor, komu sveta briga, da te neprocienive ostanke narodne prošlosti pomno i marljivo iztraži, sakupi i spasi. Ovaj odbor, u što je dušom i tjelom radio, da poduzetu zadaću što bolje izpuni, namah se obrati Vis. Saboru i Vladi za pripomoć a svomu narodu šliedećim *Proglasom*:

Proglaš promicateljnoga Odbora.

Hrvatski narode!

Dalmacija je klasična zemlja ruševinam starih spomenika, čak iz predrimske, pa rimske, hrvatske, ugarsko-hrvatske i mletačke dobe. Sila se je toga dosad kroz tolike vijekove, dielom navlaš, većinom slučajno, izkopalo; sada ovdje i ondje uspješno kopa, a sila će se toga još izkopati. Naravski, da većina toga blaga za poviest i umjetnost spada rimskoj dobi. Nego, i ako ne toliko, ima u Dalmaciji spomenika iz kasnije dobe, naime iz hrvatske. Istina, nije naš narod podizao spomenike kao i oholi Rimljanin, nije u nadgrobnim nadpisim izlievao svoju tugu, u velebnim sgradam ovjekovječivao svoj poduzetni duh, jer mu pjesma milila, pa u njoj izlievao svudje, uvijek i svakom prigodom svoja čustva; pjesma mu se razliegala u kolibici težaka, u dvorovim velikaša; narodna pjesma uz gusle javorove pratila junaka, pastira, djevojku, staricu; uz epičku se pjesmu borio junak, a uz žalobnu pokapali mu junačke kosti pod ledenu ploču, ili pod busove zelene trave.

Premda je pjesma kod svih Slavena, na pose kod nas Hrvata, obilježje naše čudi, težnja, običaja, duše naše, riečju ona i književnost i umjetnost naša, ipak je i Hrvat njegovao umjetnost, kako su mu vremena i težke okolnosti dopuštale, ne sjajne, kako su one klasičnih naroda, no vrlo karakteristične za ono doba, u kojemu se bilo boriti proti svakojakim nepogodam.

Hrvat u Dalmaciji podizao je sgrade, gradio crkve, utvrđivao kule i kaštele, koje kako i rimske, neprijateljski je mač okaljao njegovom mučeničkom krvlju, a divlji turski oganj većinom uništio; što preostalo, sve rušeći zub vremena dalje upropastio.

Nego, kako je Solin uz more najglavnija točka u svoj Dalmaciji, u kojoj nam odsjeva rimsko veličanstvo, tako je Knin u Zagorju najpoglavitija točka, okolo koje je sjala hrvatska veličina. Poznato je iz povjesti, da su baš u Kninu i okolici bili dvorovi hrvatskih kraljeva, da je ovdje već u polovici X. stoljeća bila stolica istoimene hrvatske župe, da se je godine 1078 i 1087 desio u Krinu kralj Zvonimir, gdje je izdao i dvie povelje, da je posljednji hrvatski kralj Petar II. Svačić učinio dapače Knin svojim priestolnim gradom, da je možda „Petrovac“ na planini Promini, kojega se ruševine dobro vide, dobio ime od onoga kralja; da su ovdje, hrvatski kraljevi zasnovali hrvatsku biskupiju, a biskupa postavili ujedno za svoga velmožu i kancelara; da su biskupova dobra ležala na jugu grada, u dandanas zvanoj „Biskupiji“, da uz biskupske dvore bijaše krasna crkva posvećena „S. Mariji“, da je bio blizu Knina i kanonički sbor sa svojim stanovim, da se je u sredini toga stana podizala kaptolska crkva S. Bartula, na tako zvanu „Kapitulu“, da i po izumruću hrvatske narodne dinastije, i ako Knin prestade biti priestolnicom, ostade i nadalje znamenit grad sbog položaja — ključ Hrvatske, da je u kasnije doba, za Bele IV.a, za Karla Roberta, Knin slovio u poviesti; da se je podigao na veću slavu za bana Subića, knezova Nelepića; da je za burnih vremena po smrti Ljudevita I. igrao znamenitu ulogu u rukuh bosanskoga kralja Stjepana

Tvrđka, pa u rukuh Sigismunda; da je u XV. stoljeću prebivao obično u Kninu „Banovac“ ili „Podban“ (*vicbanus*) Hrvatske i Dalmacije; da je također za turskog ratovanja bio na glasu, dok ga godine 1522 Turci zauzeše, iz čijih ga ruku iztrže mletačka republika god. 1688; u jednu rječ, da Knin ima slavnu prošlost, i da u Kninu i okolici, bilo je svakojakih spomenika iz raznih doba, te da ti spomenici leže dandanas ili u zapuštenim ruševinam ili pod zemljom.

Nego na sreću i obću radost eto došlo vrijeme, da se kopaju i spomenici hrvatske dobe. Kopajući prošle godine u *Biskupiji*, da se znamenito starinsko groblje obgradi i mala crkva sagradi, našlo se ulomaka narisa, koji su po svoj prilici spadali crkvi S. Marije. Prigodom radnja željezničke pruge Siverić-Knin, na briežuljku „Kapitulu“ pokraj Knina bi izkopana lanijske godine sila starinskih predmeta iz hrvatske dobe, uresa i ulomaka nadpisa, u kojim se spominju kralji i bani hrvatski.

Ako se je sila spomenika veoma važnih za našu poviest našla slučajno, prigodom gorirečenih radnja, na prostoru od malo četvornih metara, velika je nada da će se u istom mjestu redovitim i sistematičnim izkapanjem ući u trag još važnijim spomenicim iz naše dobe, koji će razsvietliti našu povjest za narodne dinastije, u njekojim potankostim još tamnu. Treba sačuvati od propasti ove i ostale dične spomenike naše prošlosti.

Za ovu svrhu treba sistematičnih izkopina, a za ove novaca. Vlada, istina, priskače u pomoć gdje može i kako bolje može; nego nesmiemo sve od vlade izčekivati. Vlada će uhvano i ovom prigodom priskočiti u pomoć, nego međjutim podpisani sakupljeni u posebni, od vlade odobreni, odbor, na temelju posebnog pravilnika, koji se priobćiva, kucaju ovim pozivom na plemenito srđee svih rodoljuba u pokrajini i van nje, kojim je do narodnog ponosa, do svoje prošlosti, do povjesti i do znanosti, da prijetku u pomoć svojim novčićem, da se uzmogne plemenita nakana što prije izvesti.

Netom se sakupi prilična svotica početi će se sistematično kopati na Kapitulu i u Biskupiji pod vrhovnim nadziranjem konservatora središnjeg povjerenstva za starine, koji će se amo češće zalićati, a pod neposrednom upravom podpisanog odbora.

Najjednostavniji način, da se prinosi uspješnije sakupe, jest, kad bi se veleštovana upraviteljstva narodnih čitaonica zauzela u pojedinim mjestim prinose kupiti.

Imena vedušnih prinositelja priobćivat će se u narodnim novinam u pokrajini; dočim rezultati iztraživanja i izkopina objelodanjivati će se u Splitskom „Buletino“ za arkeologiju i povjest dalmatinsku, ili u drugim strukovnim rodoljubnim novinam. Prinosi neka se šalju na „odbor za izkopine hrvatskih starina u Kninu“, ili domaćim narodnim novinam, a mogu biti i u obrocim.

Sakupili se dosta novaca, kako se je nadati, iza kako se prekopaju starine u *Biskupiji* i na *Kapitulu*, nastaviti će se i na drugih položajih pokrajine, gdje je temeljito osnovane nade, da će se mnogo što važnijega naći.

I ovom prigodom pokažimo, da djelom ljubimo naše svetinje!
 Molimo sve hrvatske novine, nek izvole ovaj poziv pretiskati.
Knin, na Ss. Fabiana i Sebaštiana 1887.

Promicateljni odbor: Fra Luigj Marun nadžupnik — Josip Dračar
 posjednik — Josip Barić trgovac — Dujam Dolić ravnajući učitelj —
 Miho Bulat posjednik u Biskupiji — Josip Lovrić trgovac“.

Sabor i Vlada rado se po mogućnosti odazvaše tomu pozivu, a tako i rodoljubi u Kninu i Drnisu, slabo pako rodoljubi iz ostalih strana Dalmacije a *nikako* oni iz Hrvatske i Slavonije i iz sama Zagreba! Sjajan uspjeh, koj medjutim okruni prvi odborov rad, povede ga na srećnu misao, da zavede prvo u Dalmaciji *starinarsko društvo*, a to da si tim putem osigura trajno bivanje i stalnu podporu. Budu sastavljena društvena pravila, te još 18 siečnja 1887 c. kr. Namjestničtvom u Zadru odobrena, a već 3 srpnja iste godine 1887 bude u Kninu u občinskoj dvorani svečano obdržavana prva glavna skupština. Druga pako glavna skupština bi obdržavana 30 rujna 1888. Izvišće o tih skupštinah te gori navedeni proglas obielodanjeni su malo zatim u posebnoj knjižici tiskanoj u Zadru. U ovoj su navedeni krasni vatreni govori u obih skupštinah prozboreni od velezaslužnoga društvenoga predsjednika L. Maruna, te sviestni izvištaji tajnika-blagajnika gosp. D. Dolića. Da se zna, u kom se stanju danas ovo društvo nalazi, donosimo zadnji Dolićev izvištaj:

„Štovana Gospodo! Slavna Skupštino! Bilo je držim godine 1885, kad se je prvi naš starinar u jednom svom govoru izjavio po prilici ovako: U Dalmaciji podupire bečka vlada znatnimi troškovi izkapanje rimskih starina, ali od tamošnjih hrvatskih rodoljuba nepomislili nitko na to, da potakne vladu ili da sastavi društvo u svrhu da traži i opisuje sredovječne ponajviše hrvatske starine i umotvore, bud još u zemlji zakopane, bud u crkvam, samostanim ili kod posebnika čuvane i sahranjene. Danas hvaljeni starinar nebi ovog više mogao uztvrditi, jer je evo na noguh ovo naše malo društvo, komu je svrha taman ona o kojoj je dični starinar govorio. I ako je naše društvo malo, i ako baš sa raznih zaprjeka nije razvilo obširnije svoju djelatnost, tješi nas barem za čas to, da nas više neće moći nitko koristiti nemarom, da je naše društvo, barem po sudu učenjaka, dosta u ovo kratko vrieme uradilo i iznašlo, a i nada se u bolju budućnost, kada se koješta preudesi.

Napomenuv ovoliko častim se prama priobćenom proglasu izvjestiti slavnu skupštinu o radu ovog društva, od dana 3 srpnja prošle godine, kada je društvo *odpočelo* redovno svoj posao, uključivo do sinoć, naime do 29 rujna 1888. — Kao članu promicateljnog odbora u prvoj našoj sjednici obdržanoj dne 3 srpnja p. g. bila mi je čast napomenuti, kako se u ime društva do onda nije ništa bilo počelo raditi. Od posljednje dakle sjednice, naime od dana 3 srpnja p. g. „Stariparsko Kninsko društvo“ djeluje pod ovim imenom. Kopalo se je na Spasu, Kapitolu, Stupovim, Lopuškoj glavici, na jednoj Balatovoj oranici u Biskupiji, u Orliću kod Kekića kuća i na rimokatoličkom groblju u Biskupiji. Na svakom od ovih mjesta našlo se je poštogod starinskoga; ali na žalost ona kleta sudba

koja nas od pamtivjeka progonila, onaj težki udes koji nam svedj na putu bio, nije nas ni u ovom napustio. Opaka usilnička ruka kroz stoljeća polupala i razniela sve, tako da je vrlo mučno, ma bud i jedan komad netaknut naći. Da im Bog plati! — Zemljišta na kojim je društvo kopalo, dielom je kupilo, dielom unajmilo uz odplatu za prekop, a dielom mu je blagohotno u društvene svrhe bilo ustupljeno od uglednog občinskog opraviteljstva u Kninu i gospodina Ivana Bulata Šibenskog načelnika i posjednika u Biskupiji — na čemu neka se sa strane slavne skupštine liepo zahvali jednom i drugom. (Živili!)

Uprava društva osim preuzetih radnja, stala se je dogovarati i da ih nadalje nastavi. Tako su započeti predgovori za izkopine na brdašcu Ceceli u Petrovopolju, na zemljištu kod Bukorovića kuća u Biskupiji, na brdu Petrovcu u Klancu, ali se još nisu dobili odgovori. — Uprava je takodjer po predlogu svoga predsjednika iz društvene blagajne priposlala fiorinâ 50 marnom iztražitelju gospodinu Urlidu, da pokuša izkapanja oko Biograda. Ovaj je nješto radio i koješta izkopao, kako to njegovo izvješće glasi, za što je potrošio fiorina 25, a pošto sbog bolesti nije mogao rad da dovrši, obećao je da će nastaviti, ili preostale novce društvu povratiti. Hvala mu budi na zauzeću! U svrhe društvene pregledane su okolice Kninska, Benkovačka, Biogradska, Drniška, Šibenska, Trogirska, Kaštelanska i Skradinska, i proučeni svi razni položaji gdje bi se mogle naći kakve naše starine. — Društvo je zamolilo visoku c. k. zemaljsku vladu za unajmljenje jedne njezine u ovoj varoši zatvorene kuće, gdje bi moglo starine pristojno čuvati, ali još nije dobilo nikakva odgovora. — Eda se vanjski članovi, a i štovano občinstvo uvjeri o napredku društva, kao takodjer da se pomogne znanosti, uprava društva dala je narisati sve dosad izkopane starine, i, uz popratni predgovor veleučenog ravnatelja Bulića, naumila ih obielodaniti. To je u početku ponešto zapinjalo s nepredvidjenih zaprjeka, ali je sad uredjeno, i pravedna nada je da će prvi svezak naših izkopina skorim svjetlo ugledati. Naša Jugoslavenska akademija u Zagrebu te naše ilustrirane izkopine veledušno o svomu trošku tiska. I za drugi svezak uprava je stala pripravljati gradivo, po čem se razumije, da je ona odredila sva svoja otkrića objelodanjivati u više posebnih svezaka. Dosadanje narise velikodušno je bez ikakve nagrade obavio vrli risar veleučeni profesor Antun Bezić, občinski mjernik u Splitu, na čem nek mu se izrazi od slavne skupštine najjerdačnija hvala. (Živio!)

Na utjehu moju, uprave i slavne skupštine, ovdje pri koncu mog izvješća o društvenom radu nadodati mi je, da su kroz ovo vrieme mnogi gosti, medj kojim i razni strukovnjaci, posjetili naše starine, i da su im se svi divili. Neki su se upisali kao članovi, a i sam veleučeni profesor Šimun Ljubić, čuvar Zagrebačkog starinarskog muzea, kad je tu skoro posjetio ovo mjesto i pregledao naše izkopine, najlaskavije se je o njima izrazio. Ako dakle, štovana gospodo, o našem društvu nije se po novinam bučilo, ono je ipak skromno svojoj zadaći odgovorilo; čim svršujem ovo kratko izvješće o radu društva a prelazim obavijestiti o ekonomičkom društvenom stanju, moleć istodobno svu gospodu članove, da bi izvolili pre-

gledati ovdje izložene račune, namirnice i ostale upisnike, eda se iz njih uzmognu uvjeriti o urednom vođenju istih.

Ovdje mi se je najprije potužiti, da je od strane upisanih članova vrlo loše uplaćivana članarina. Kao da se je kod obćinstva opazio *velik nehaj* za upisivanjem u naše društvo. Cienim, da je ovom dosta kriv naš grobni muk o radu, ali što dosad nije bilo, uhvam se da će biti, kad se knjžica tiska i o društvu stane govoriti. Za sada broji društvo članova

a) Utemeljitelja	7
I.a reda sa prinosom od godišnjih fiorina 8	35
II.a reda sa prinosom od mjesečnih novčića 70	8
Ukupno članova	50

Poviš ovog, društvo je od 58 dobročinitelja primilo fiorina 112 : 50 milodara. Nego po ovom bi ono odmah u klici usahlo da mu nebude velikodušno u pomoć priskoćio visoki zemaljski sabor glasovav u svojoj sjednici 4 prosinca 1887 fiorina 500, koje je već primilo i uložilo, a i drugih 500 u sjednici 18 srpnja t. g., koje će nastajućom godinom primiti. Zato predlažem da se na ime skupštine visokom zemaljskom odboru u ravi zahvala na milostivo podieljenoj nam pripomoći. (Glasovi: neka se zahvali!)

Već sam spomenuo da je društvo zemljišta kupovalo i odkupljivalo, nabavilo je više raznog orudja dielom za novac, a dielom što željezničko poduzeće našem predsjedniku za neke njegove usluge darovalo, a on ih društvu blagodarno ustupio. Hvala mu! Društvo je radilo, te je po ovom sadanje stanje društvene blagajne kako sledi:

Utjeralo se svega ukupno u gotovu	f. 1144 : 90
Ima se još škoditi članarine za prošlu godinu	„ 126 : —
	1270 : 70
Od ovog je potrošeno	f. 1139 : 36
Ostalo bi još u blagajni	f. 131 : 54
Ali od ovih, na dugu	„ 126 : —
Daklen gotovine	f. 5 : 54

Završujući i opet preporučujem svakom pojedinom od P. N. gosp. članova, da izvole zagovarati naše društvo u krugu svojih prijatelja; a medjuto hvaleć slavnoj skupštini, što me se je udostojala saslušati, prosim neka Svemogući blagoslovi svaki naš rad, pravednu želju i iskreno nastojanje!

Pri drugoj točki dnevnoga reda biše jednoglasno odabrani za pregledanje društvenih računa gospoda: Ivan Matković, Ivan Dračar i Josip Barić. Oni su ih odmah i pregledali, te pošto ih nadjoše u podpunomu redu, učiniše slededeći predlog: Pošto knjige društvenih prihoda, rashoda i odnosne primice nahode se u podpunome redu, i podpisani se uvjeriše o najvišoj točnosti, kojom dotični računi biše vodjeni, predlažu da budu odobreni. Primljeno jednoglasno.

III.a točka dnevnoga reda: Izbor novoga upraviteljstva.

Jednoglasno bi potvrđeno dosadanje upraviteljstvo i to: O. Luigj Marun predjednikom, Dr. Josip Slade podpredjednikom, Dujam Dolić tajnikom-blagajnikom, Dr. Miho Šimetin i Josip Lovrić članovi. Suvviše biše izabrana dva zamjenika O. Stipan Zlatović, koji će biti i književni izvjestitelj o radu društvenomu, i Miho Čović Plenković.

IV.a točka dnevnoga reda: kako da se objelodanjivaju dalnji uspjesi izkopina.

Prečastni D. Frane Bulić predlaže: buduć da objelodanjivanje izkopina mnogo zahtjeva troškova, buduć društvena pjeneznica dosta mršava, da jedva zadovoljava najprečnijim društvenim pötročim, buduć Jugoslavenska Akademija u Zagrebu jur na svoje troškove dotiskala prvi svezak ilustriranih izkopina i tako znatno društvu olakotila rad, neka bi se opet zamolilo slavno predstojništvo akademije, da bi preduzelo tiskanje i drugoga svezka, za koji jur ima pripravna dostatno građiva. — Primljeno.

V.a točka: Preinake pravilnika. — Čitan je i prihvaćen novi pravilnik“.

Mi smo našu rekli o ovom Društvu u zadnjem svezku „Viestnika“ od prošle godine 1888 str. 105, te toplo ga preporučili. Veoma žalimo nemar priekora vriedan hrvatskih rodoljuba za najvažnije svetinje naše prošlosti. Obreti u Kninu, udivili bi i zanili bi u drugih narodih i najtvrdije srdce. A kod nas? *O tempora!*

La Macédoine au point de vue ethnographique, historique et philologique, par Ofeïcoff. Philippopoli 1888. — Pisac, koj je svoj predmet dugo, duboko i svestrano proučio, najprije odlučno tvrdi, da je Macedonija sve širom naseljena od Slavena. Na pitanje pako, koji su to Slaveni, odvrća izrično i jasno dokazuje, da su to Bugari, a Srbi ni-pošto. I Grci bi htjeli, da je Macedonija grčka zemlja, pošto jih nješto na jugu. Dalje opisuje bugarsku povjest po najboljih djelih. Zatim pita: što je sastavljalo staru Srbiju? U Macedoniji, u Epiru i u Tesaliji nije bilo a i nema Srba. Ako su i Srbi za Dušana za njeko vrijeme gospodovali u Macedoniji, to jim nedaje prava na nju. I Turci su na stoljeća držali cieli Balkan do srednjega Dunava, i Bugari veći dio Balkana itd. Načelo narodnosti jest ono, koje danas vlada. Iztražuje zatim granice stare Srbije od Srba naseljene.

Izpitujuć jezik, kojim Macedonci govore, veli, da je to starobugarski, koj bi se dielio na dva glavna izgovora, jedan zapadni u Macedoniji pod uplivom srbskoga jezika, a drugi istočni medju Balkanom i Dunajem pod uplivom vlaškoga; ali da taj upliv neozledi ni najmanje glavni značaj bugarskoga.

Dalje pita, jesu li Srbi prije XII stoljeća imali svojih naselbina, ili kad vladali u Macedoniji; te dokazuje, da nisu, dapače da su svi stari spisatelji bizantinski i drugi, pisući o Macedoniji, zvali ju bugarskom zemljom, i da sam okridski patrijarkat nebje, kako neki misle, od Srba podignut.

Napokon baveći se macedonskim izgovorom bugarskim, iztaknuje njegove osebnosti, te ga sravnjuje s drugimi srodnimi izgovori, i s rumunjskim i arbanaskim jezikom.

Prilaže na koncu izvadak kritike g. Drinoffa o radnji g. M. Jastreboffa.

Sulla vita e sugli scritti di Luca Svilović. Cenni del canonico Dr. Andrea Alibranti. Ragusa 1888. — Svilović bjaše jedan medju prvimi, koji su u preporodu naše knjige stupili odlučnim korakom u narodno kolo. Tomu smo sami najbolji svjedok, jer nas s njim već od onda svezao tiesni vez iskrena prijateljstva. Radin kao mrav, znao se odlikovati na polju trovrstne literature, hrvatske, latinske i italijanske, tako da mu jedva premca za ono doba u Dalmaciji. Toga radi je sasvim pravedna pohvala, koju mu vije u neumrli vienac kanonik Alibranti, komu hvala i zato, što je obradio ono, čemu smo i mi dužni bili, naime da Lukovu uspomenu nasljednikom predade. Luka je mnogo na svietlo dao u prozi i u stihu, dosta prigodna, u sva tri jezika, a ne manje ostavio u rukopisu. Imao je ne malo oprieka i zavidnika, o čem Alibranti dubko šuti. Vječna mu pamet.

Poviest Venecije u životu privatnom, od P. G. Molmentia. Preveo prof. Ivan Rabar u Osieku. U Senju 1888. — Ovo Molmentijevo djelo sa svoje savršenosti tako je u svietu poznato, da hvaliti ga još dalje bilo bi isto po onoj italijanskoj rečenici kao *portare vasi a Samo*. Uprav srećna bjaše misao gosp. Rabara ponaroditi ga, te i zato, nebi li se tko našao i u našem narodu, koj bi po njoj izradio, barem u koliko se daje, našu poviest. Gosp. Rabar znao je pako odjenuti prevod tako sjajnim ruhom, da jedva bi i pomislio, da je to prevod. Ova dakle knjiga sama se preporučuje; te naša mladež nebi smjela da bude bez nje.

Nešto iz rimskih starina kao uvod u čitanje Caesarovih djela. Napisao prof. Mihajlo Špehar. — Ovaj liepi sastavak došao je na svietlo u programu kr. male realne gimnazije u Senju za školsku godinu 1887/8. Vriedni učitelj smjera na to, da lakim načinom uputi djake u čitanje Caesarovih djela, i da jim tim olakoti trud; a to mu po nas i pošlo za rukom.

Djelovanje Ferdinanda I. u Ugarskoj i Hrvatskoj od izbora u Cetinju do bitke tokajske i smrti Krste Frankopana. Napisao prof. Fr. Trnka. — Ova razprava tiskana je u izvješću kr. vel. Realke u Zagrebu za škol. godinu 1888. Pisac je upotrebio mal ne sve moguće izvore, te jih veoma pomno i viešto upotrebio.

Bullettino di archeologia e storia dalmata. Anno XI. 1888.
 — N. 1. — 1. Ai lettori. — 2. Iscrizioni inedite. — 3. Nadpis iz hrvatske dobe u Ninu. — 4. Najnovija pridhistorička odkrića na Hvaru. — 5. Le gemme del museo di Spalato. — 6. Notizia bibliografica. — N. 2. — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Rotna gomila. — 3. Le gemme del Museo di Spalato. — 4. O zvoniku Spljetskom. — 5. Dokumenti o kugi na Korčuli. — 6. Cenni di storia della epigrafia romana. II. Periodo. — 7. Serie dei reggitori di Spalato. — N. 3. — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Nješto o nadpisu iz hrvatske dobe u Ninu. — 3. Le gemme del museo di Spalato. — 4. O zvoniku Spljetskom. — 5. Dokumenti o kugi na Korčuli. — 6. Cenni di Storia dell' epigrafia romana. II. Periodo. — 7. Serie dei reggitori di Spalato. — N. 4. — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Le gemme del Museo di Spalato. — 3. Dokumenti o kugi na Korčuli. — 4. Laureatae. — 5. Starinske izkopine u Tkonu na otoku Pasmanu. — 6. Serie dei reggitori di Spalato. — N. 5. — 1. Iscrizioni inedite.

— 2. Le gemme del museo di Spalato. — 3. Dokumenti o kugi na Korčuli. — 4. Cenni di storia dell' epigrafia romana. III. Periodo (II secolo XVI). — 5. Nadpisi dalmatinski iz mletačke dobe. — 6. Serie dei reggitori di Spalato. — 7. Scoperte archeologiche in Roma. — 8. Cesnola (Salamina). — **N. 6.** — 1. Iscrizioni inedite. — 2. Le gemme del museo di Spalato. — 3. Distrettuazione Giudiziaria della Dalmazia nel 1807. — 4. Nadpisi dalmatinski iz Mletačke dobe. — 5. Otok Korčula pod vladom engleskom. — 6. Serie dei reggitori di Spalato.

Старинар. Година V. 1888. — **Бр. 1.** — 1. Неки стари градови, од Јов. Мишковића. — 2. Манастир Витовница, од М. С. Ризнића. — 3. Старне ризнице цетињске, од М. Драговића. — 4. Две римске опеке с натписом, од М. Валтровића. — 5. Грбови босанскога илп српскога постанка у Корчули, од В. В. Вукосавића. — 6. Српске црквене старине, од М. Валтровића. — 7. Старински остаци у срезу звишком, од М. С. Ризнића. — 8. Разне вести, од М. В. — Са 4 тагле. — **Бр. 2.** — 1. Прилошци и грађа за повест о српским манастирима, од И. Руварца. — 2. Римски натписи, од М. Валтровића. — 3. Средовјечни натписи у Стону, од В. Вудетић В. — 4. Старински остаци у срезу звишком, од М. С. Ризнића. — 5. Српске црквене старине, од М. Валтровића. — 6. Допис, од Д. Сабовљевића. — 7. Разне вести, од М. В. — **Бр. 3.** — 1. О кучајинским манастирима по записима. I. манастир Раваница. Од И. Руварца. — 2. Римски натпис, од М. Валтровића. — 3. Надгробни натписи из Босне, од М. Валтровића. — 4. Белешке с пута, од М. Валтровића. — 5. Српске црквене старине, од М. Валтровића. — 6. Допис, од М. С. Ризнића. — 7. Разне вести. — Са две тавлице.

Koliko kod nekih vriede kr. naredbe. — Vis. Kr. Zem. Vlada svojom naredbom od 25 studena 1880 br. 3302, i Vis. C. Kr. glavno Zapovjedništvo kao krajiška zem. upr. oblast svojom naredbom od 12 lipnja 1880 br. 1566 suglasno naložiše podžupanijam itd. (dotično političkim oblastim), da u buduće strogo nad tim bdiju, da se nadjene starine na kupu drže i nerazdađu, prodađu ili snište prije, nego stigne odredba kr. zem. Vlade (dotično krajiške zem. upr. oblasti) na izvješće, koje se ima u takovom slučaju *odmah* ovamo podnieti

Prošloga listopada neki seljak iz Franjevca u kotaru Pakračkom, izkapajuć stablo, našao je u njegovom panju posudu punu srebrnoga novca od god. 1515—1522 (V. Agrar Zeitung od 25 listopada, te Obzor i Agr. Tagblatt od istoga dana). Pita se, što je pram pomenutim naredbama učinio ondješnji kotarski predstojnik?

Društvo zemalj. zavoda za uzgoj gluhozieme djece u Zagrebu — svojim *Pozivom* od studena 1888 obraća se na sve rodoljube, i pozivlje jih, neka pristupe kao članovi utemeljitelji (30 for. jednom za svagda) ili podupirajući (4 for. na godinu). Društvo se nada, da će odzivi na ovaj poziv biti dostojan Hrvatskoga naroda i iztakuete svrhe.

Svrha je sveta, te i mi toplo preporučujemo našim članovom, da stupe u to kolo. — Hrv. arkeol. Društvo.